



YOSHLARNING AXLOQIY ONGINI RIVOJLANTIRISHNI TADQIQ ETISHNING USLUBIY MUAMMOLARI

Turayev Nurmuhammad Alibek Fozil o'g'li

TDPU o'qituvchisi

KIRISH

Zamonaviy jamiyatda amalga oshirilayotgan chuqur ijtimoiy-iqtisodiy o'zgarishlar bizni yoshlar haqida o'ylashga majbur qiladi. Jamiyatning hozirgi holati ko'pchilik sotsiologlar, psixologlar va faylasuflar tomonidan chuqurlashib borayotgan ma'naviy-axloqiy inqiroz deb ta'riflanadi. Jamiyatdagi keskin o'zgarishlar davrida borliq va ongning birligi doimo buziladi, sub'ektlar va ijtimoiy institutlarning o'zaro ta'sirida nomuvofiqlik, ijtimoiy siyosat va axloqning nomutanosibligi paydo bo'ladi. Normalarning xiralashishi va ijtimoiy tartibga solishning zaiflashishi ma'naviy va madaniy asoslarni buzadi. Moddiy farovonlikning tez o'sishiga intilish va yuksak madaniyat va ma'naviyatga asoslangan o'z-o'zini tartibga solish dastaklarining yo'qligi o'rtasida tafovut uchrab turadi.

Adabiyotlar tahlili Sotsiologiya, axloqshunoslik kurslari va yoshlarning axloqiy ongi va xulq-atvori muammolari bo'yicha juda ko'plab olimlar o'z ilmiy ishlarida to'xtalib o'tishgan. Ijtimoiy rivojlanishning salbiy tendentsiyalari ayniqsa, yoshlarning aksariyat qismiga og'riqli ta'sir ko'rsatib, "ijtimoiylashuv inqirozi" va an'anaviy madaniy qadriyatlarining qadrsizlanishini keltirib chiqardi, bu deviant xatti-harakatlarning turli shakllarida muqarrar ravishda namoyon bo'ladi. Ijtimoiy va falsafiy tadqiqotlar, shu jumladan psixologik va falsafiy materiallarni o'rganish zamonaviy sharoitda yoshlarning ongi va xulq-atvori haqidagi qarashlarning yaxlit va dinamik rasmini yaratishga yordam beradi.

Axloqni shakllantirish muammosi turli profildagi olimlar: o'qituvchilar, psixologlar, faylasuflar, sotsiologlar, madaniyatshunoslar, shifokorlarning e'tiborini tortadi, ular ma'naviy madaniyatni ko'pincha shaxs rivojlanishida axloqiy tamoyil orqali ko'rib chiqadilar (Konfutsiy, Seneka, Aristotel, Spinoza, Hegel, Kant va boshqalar).

Ko'plab mashhur tadqiqotchilarning asarlari axloqiy rivojlanish muammosiga bag'ishlangan. Vygotskiy, A.N. Leontyev, A.N. Ananyev, L.I. Bojovich, D.I. Vodzinskiy, A.I. Ruvinskiy, I.O. Svadkovskiy, I.F. Xarlamov va boshqalar. Bu mualliflar asarlarida axloqiy taraqqiyot jarayonining dialektikasi, mohiyati va



"INNOVATIVE ACHIEVEMENTS IN SCIENCE 2024"

mantiqi ochib berilgan. Shaxsning axloqiy shakllanishining yoshga bog'liq xususiyatlari tahlili berilgan.

Axloqshunoslar, faylasuflar va o'qituvchilar xulq-atvorning axloqiy me'yorlarini buzishga ko'proq e'tibor berishni boshladilar. M.S. Alemanskin, S.F. Anisimov, M.A. Arxangelskiy, L.P. Bueva, A.A. Guseinov, V.V. Davydov, O.G. Drob-nitskiy, N.N. Krutov, I.A. Nevskiy, A.I. Titarenko, L.B. Filonov, A.G. Xarchev, V.A. Yadov va boshqalar.

Yoshlarning axloqiy ongi va xulq-atvori muammosini turli maktab va yo'nalishlar vakillarining asarlarini tahlil qilmasdan, shaxs va uning ehtiyojlarini shakllantirishdagi hal qiluvchi rolni ko'rsatmasdan hal qilib bo'lmaydi.

Yevropa olimlari T.Parsons, Y.Olport, P.Vernoy, F.Adler, M.Rokich va boshqalar qadriyatlar nazariyasi rivojiga katta hissa qo'shgan. Zamonaviy mualliflarning asarlari ham qadriyatlar nazariyasiga bag'ishlangan: N.N. Andreeva, L.M. Arxangelskiy, N.Ya. Golubkova, L.G. Novikova, S.F. Anisimova, S.I. Grigorieva, M.N. Gromova, A.G. Zdravomyslova, S.N. Ikonnikova, D.A. Kiknadze, G.V.Kuznetsova, N.I.Lapina, A.M.Gendina, V.T. Lisovskiyy, V.G. Nemirovskiy, M.N. Rutkevich, L.Ya. Rubina, M.X. Titma, L.K. Uledova, P.N. Yakobson, V.A. Yadova va boshqalar. Ko'pgina mahalliy olimlar ta'kidlaganidek, zamonaviy yoshlarning qadriyat yo'nalishlari tizimida tub o'zgarishlar ro'y berdi: V. Karimova, Z. Nishanova, O. Hayitov, N. Umarova va boshqalar O'rganilgan adabiyotlar tahlilidan shuni aytish kerakki, axloq muammosi eng keskin muammolardan biri ekanligini ta'kidlashimiz mumkin. Axloqning o'ziga xos falsafiy g'oyasi, birinchi navbatda, to'g'ri xulq-atvorni, axloqdagi tartibni, to'g'ri xarakterni kundalik hayotda odamlarda o'z-o'zidan kashf etilganlardan farqli o'laroq, tushunish jarayonida shakllanadi, ichki majburiyat bilan chegaralangan inson irodasining shartlari va chegaralari yoki erkinlik chegaralari va ma'lum bir tashkiliy-me'yoriy tartibning shartlari bo'lishi mumkin. Eng keng tarqalgan zamonaviy yondashuvlarga ko'ra, axloq odamlarning xatti-harakatlarini (xususan, normativ) tartibga solish usuli sifatida talqin etiladi. Axloq haqidagi bu tushunchani Mill ("Utilitarizm") shakllantirgan bo'lib, u axloqni odamlarning xatti-harakatlarida

A. Guseinov, R. G. Apresyan axloqni quyidagicha ta'riflaydilar:

- 1) aqlning affektlardan ustunligi;
- 2) oliy ezgulikka intilish;
- 3) yaxshi niyat, niyatlarning fidokorligi;
- 4) insoniyat jamiyatida yashash qobiliyati;
- 5) odamlar o'rtasidagi munosabatlarning insoniyligi yoki ijtimoiy (insoniy) shakli;



"INNOVATIVE ACHIEVEMENTS IN SCIENCE 2024"

6) irodaning avtonomligi yo'naltiruvchi qoidalar yig'indisi sifatida belgilagan.;

Xulosa Shaxsning ma'naviy-axloqiy qiyofasi, hayotiy yondashuvlari, uning uchun ustuvor ahamiyatga ega bo'lgan qadriyatlar hamda axloqiy tamoyillar mohiyati u ega bo'lgan dunyoqash mazmunini ifodalaydi. Inson doimo ta'lim-tarbiyaviy, barkamol shaxs bo'lib yetishar ekan dunyoqarashi ham rivojlanib boraveradi. Hamma odamlar uchun, istisnosiz dunyoqarash o'ziga xos mayoq vazifasini bajaradi. U deyarli hamma narsaga ko'rsatma beradi: qanday yashash, qanday harakat qilish, qanday munosabatda bo'lish nimaga intilish kerak, nima tog'ri va nima yolg'on kabi. Zamonaviy inson globallashtirish davrida yashamoqda, bunda milliy madaniyatning ahamiyati pasaymoqda va uning qadriyatlaridan begonalashuv kuzatilmoqda. Shaxs, xuddi dunyo fuqarosiga aylanadi, lekin shu bilan birga o'z ildizlarini yo'qotadi. Shuning uchun biz yoshlar jismonan barkamol, ma'naviy yetuk, dunyoqarashi keng, ta'lim va tarbiyaviy bo'lib kamol topishimiz lozim. Axloqiy tarbiya barkamol inson tarbiyasida yetakchi bo'g'in insoniy sifatlarni yaratuvchi, shakllantiruvchi, mukammallikka erishtiruvchi vosita ekanligini anglashimiz zarur

ADABIYOTLAR RO'YXATI:

1. Yuksak ma'naviyat –yengilmas kuch I.Karimov Toshkent- "Ma'naviyat" 2016
2. Pedagogika M.X.To'xtaxodjayeva Toshkent 2010
3. Umumiy psixologiya P.I.Ivanov ,M.E.Zufarova Toshkent-2008 355-bet .
SCIENTIFIC PROGRESS VOLUME 2 | ISSUE 7 | 2021 ISSN: 2181-1601 Uzbekistan
www.scientificprogress.uz
4. Psixologiya E.G'oziyev Toshkent-2008
5. Ijtimoiy psixologiya V. Karimova Toshkent -2002
6. <https://t.me/yordamchi-psixolog> 7. <https://t.me/library.ziyonet.uz>